

Archeologierapport Verslag fysisch antropologisch onderzoek

Antwerpen, Sint-Paulus crypte

Inhoud

1	Beschrijving skeletmateriaal	1
1.1	Methodiek	1
1.1.1	Terreinmethodiek	1
1.1.2	Methodologie van het assessment	1
1.2	Resultaten	2
1.2.1	Opgegraven grafkelder	2
1.2.2	In situ te bewaren grafkelders	6
1.2.3	Wetenschappelijk potentieel.....	14
2	Beschrijving verdere aanpak.....	16
3	Lijsten.....	17
3.1	Figurenlijst.....	17
4	Bibliografie	17
5	Bijlage	17
5.1	Skeletformulieren	17

1 Beschrijving skeletmateriaal

1.1 Methodiek

De menselijke overblijfselen die werden blootgelegd en/of opgegraven tijdens het archeologische onderzoek van de Sint-Paulus crypte zijn onderworpen aan een beperkte fysisch antropologische analyse met als doel een inschatting te geven van het wetenschappelijke potentieel van het botmateriaal.

Dit assessment werd uitgevoerd door middel van een snelle visuele inspectie van zowel de begravingen met en zonder uniek individunummer. In totaal zijn er 20 verschillende graven bestudeerd waarvan aan 12 een individunummer zijn toegekend.

1.1.1 Terreinmethodiek

In regel wordt er vanaf drie beenderen in anatomisch verband gesproken van een graf. Pas wanneer een schedel of bekken aanwezig is, wordt er een uniek individunummer uitgedeeld en wordt het individu geregistreerd aan de hand van het in situ skeletformulier van het Agentschap Onroerend Erfgoed¹. Dit werd ook zo tijdens het onderzoek van de Sint-Paulus crypte toegepast.

Daarin kan verder het onderscheid gemaakt worden tussen de graven waarvan de inhoud wel en niet verstoord zal worden door de geplande werken. Waarvan de inhoud niet zal verstoord worden, betreft de grafkelders waarvan de grafstenen slechts tijdelijk worden verwijderd. Na restauratie worden deze op hun oorspronkelijke plaatst teruggelegd zonder de inhoud van de grafkelders aan te tasten. Hier bleef het fysisch antropologisch onderzoek dan ook beperkt tot het op een afstand bestuderen van het skeletmateriaal, het onderscheiden van verschillende individuen en wanneer mogelijk het invullen van het skeletformulier.

Daar waar de grafkelder en zijn inhoud wel verstoord zal worden, namelijk daar waar een doorgang voor de geplande bezoekersruimte wordt voorzien (grafkelder 1), is een uitgebreider terreinonderzoek toegepast en is de inhoud van de grafkelder volledig opgegraven.

1.1.2 Methodologie van het assessment

Alle menselijke overblijfselen zijn ter plaatste onderworpen aan een beperkte fysisch antropologische analyse met als doel zowel een indruk te krijgen van het wetenschappelijk potentieel van het botmateriaal als een eerste inzicht te geven in het grafassemblage.

Voor de individuen die in situ bewaard moeten worden is getracht om de resultaten van de veldanalyse uiteen te zetten. Zo is een geslachts- en leeftijdsbepaling zonder de beenderen van dichtbij te bestuderen in feite niet mogelijk. Op basis van bepaalde aanwezige kenmerken wordt indien mogelijk wel een ruwe schatting meegegeven.

Voor de twee individuen die volledig opgegraven zijn, namelijk IND 1 en 2, wordt ook een inschatting gemaakt voor verdere analyse en het wetenschappelijk potentieel daarvan.

¹ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED n.d.

1.2 Resultaten

In totaal werden 6 verschillende grafkelders met minstens 16 verschillende graven bestudeerd. Het betroffen steeds primaire enkelvoudige lijkbegrovingen met een traditionele west-oost oriëntatie. Vanwege de slechte bereikbaarheid van de meeste graven was het meestal niet mogelijk om een nauwkeurige grafdimensie te bepalen. Alsook konden er geen hoogtemetingen uitgevoerd worden. Hieronder worden de resultaten van het fysisch antropologisch onderzoek per grafkelder besproken.

1.2.1 Opgegraven grafkelder

Grafkelder 1

In deze grafkelder, met een grafdimensie van 2,60 m bij 1,15 m, werden onder een grote hoeveelheid los botmateriaal twee kistbegrovingen aangetroffen (Figuur 1). Ieder graf bevatte één individu, namelijk IND 1 ter hoogte van laag 7 en IND 2 ter hoogte van laag 8. Echter is het mogelijk dat vanwege het vele los botmateriaal hier oorspronkelijk meerdere individuen begraven lagen.

Oorspronkelijk bevonden de kisten zich bovenop de stalen baren. Bij het vergaan van de kisten zijn de lichamen tot op de bodem van de grafkelder gezakt. Hierdoor zijn enkele lange beenderen doormidden gebroken. Ook zijn een groot deel van de voetbeentjes van IND 2 in een opening gevallen in de hoek van de grafkelder (Figuur 1).

Individu 1

IND 1 lag grotendeels in anatomisch verband met slechts een verstoring ter hoogte van de schedel, linkerarm, handen en benen. Naar gelang de vrij slechte bewaring van het botmateriaal is het ook mogelijk dat de hand- en voetbeentjes reeds weg gedegradeerd waren.

Het individu bevond zich uitgestrekt op zijn rug met zijn rechterarm uitgestrekt langs het lichaam. Op basis van een gedeeltelijk niet gefuseerde 2de en 3de sacrale wervellichaam (S2-3) en volledig gefuseerde 3de tot 5de sacrale wervellichamen (S3-5) kan aangegeven worden dat het hier om een jongvolwassen individu gaat, meer specifiek met een leeftijd tussen 17 en 25 jaar² (Figuur 2). In de uitgebreidere analyse van dit individu zal dit echter nog eens een detail moeten geverifieerd worden.

Ter hoogte van de deels verstoorte schedel werden enkele parels, stukjes metaal en textiel aangetroffen. Vermoedelijk maakten de vondsten deel uit van een grafkroontje, dat door de slechte bewaringsomstandigheden bijna volledig is vermolmd (Figuur 3). Verder werden geen (niet-)intentionele vondsten aangetroffen.

² BUIKSTRA & UBELAKER 1994

Individu 2

IND 2 lag parallel naast en vermoedelijk gedeeltelijk onder IND 1. De twee graven werden gedeeltelijk onderscheiden door een laag van hout en mortel, wat doet vermoeden dat het daadwerkelijk om twee aparte kistbegrovingen gaat. Mogelijk is de latere begraving van IND 1 de reden van verstoring van de schedel en bijna volledige rechterzijde van IND 2.

IND 2 lag verder volledig in anatomisch verband, uitgestrekt op de rug met beide armen langs het lichaam. Opmerkelijk was dat het volledige linkerbeen beter bewaard was dan de rest van het skeletmateriaal. Alle beenderen waren volledig gefuseerd, wat wijst op een volwassen individu, echter kan door de afwezigheid van het sacrum, sleutelbeen, schedel en tanden op het eerste zicht geen preciezere leeftijd bepaald worden.

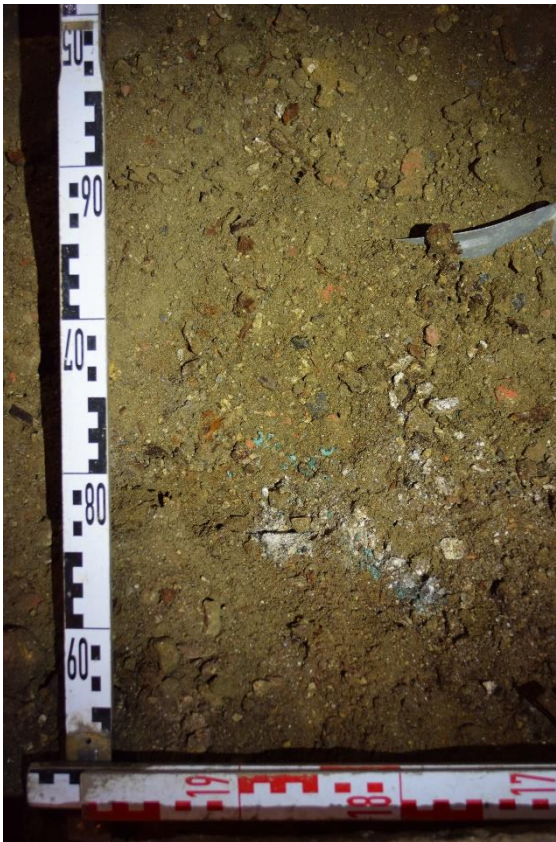
In de kistvulling werden meerdere nagels en twee stukken aardewerk aangetroffen. De nagels zijn afkomstig van de grafkist. Het is echter niet duidelijk of het aardewerk oorspronkelijk mee in de kist is begraven of na verstoring hierin is beland. Aangezien het gaat om twee kleine en beschadigde scherven, wordt vermoed dat het eerder om twee niet-intentionele artefacten gaat.

Figuur 1: Overzichtsfoto grafkelder 1, met IND 1 (blauw) en IND 2 (rood). Rechts bevindt zich een opening waar verschillende voetbeentjes van IND 2 in terecht zijn gekomen.

Figuur 2: Detailfoto van het sacrum van IND 1, met gedeeltelijk niet gefuseerde S2-3 (zwarte pijl) en gefuseerde S3-5 (rode pijlen).

Figuur 3: Detailfoto restanten grafkroontje in situ (links), de parels (rechtsboven) en metaalstukjes (rechtsonder).

1.2.2 In situ te bewaren grafkelders

Grafkelder 26

Volgens de grafsteen gaat het hier om een familiecrypte van een vader en zijn kinderen. In de crypte zijn op de bodem 7 schedels aangetroffen, waarvan minstens 4 volledig bewaarde individuen (Figuur 4). Deze laatste kregen dan ook een uniek individunummer en zijn in de mate van het mogelijk verder bestudeerd.

Aangezien er geen houtresten zijn aangetroffen, zoals in de andere grafkelders, wordt er niet meteen vanuit gegaan dat het hier om kistbegrovingen gaat. De houding van IND 3 en 4, onder andere de samengedrukte knieën, doet vermoeden dat hier eventueel een lijkwade is gebruikt. Verder zijn er in de hele grafkelder geen vondsten of andere artefacten aangetroffen.

Individu 3

Dit individu is op het eerste zicht volledig intact en in anatomisch verband bewaard gebleven. Het lichaam bevindt zich uitgestrekt op de rug, met de schedel op de linkerzijde, armen langs het lichaam en linker onderarm op het bovenbeen.

Het volgroeide lichaam wijst op een volwassen individu en een nadrukkelijk aanwezige wenkbrauwboog en stevigere onderkaak wijzen mogelijk op een mannelijke schedel. In vergelijking met IND 5 is dit individu echter een stuk kleiner van gestalte.

Individu 4

IND 4 bevindt zich onder IND 3 en is daardoor deels aan het oog onttrokken. Nochtans is te concluderen dat het lichaam in anatomisch verband en in een goede conditie bewaard is gebleven. Het lichaam bevindt zich in dezelfde positie als IND 3, echter is niet helemaal duidelijk hoe de armen zijn gepositioneerd.

Op het eerste zicht lijkt het hier ook om een volwassen individu te gaan. Kenmerken voor een geslachtsbepaling zijn daarentegen niet te bestuderen. Onder andere het aangezicht is verstoord, mogelijk door de begraving van IND 3.

Individu 5

IND 5 bevindt zich ten opzichte van IND 3 en 4 in de rechterhelft van de crypte. Dit is het enige individu dat in grotere mate is verstoord. Het bovenlichaam, bekken en rechterbovenbeen liggen namelijk niet meer in anatomisch verband. Ook de schedel is vermoedelijk gedeeltelijk verplaatst. Verder is dit individu zeer goed bewaard. Het lichaam ligt uitgestrekt op de rug met de linker onderarm vermoedelijk op het bovenbeen en de bijhorende hand verspreid in het bekken van IND 6.

In vergelijking met eerder bestudeerde menselijke resten zijn de lange beenderen van dit individu uitzonderlijk lang, wat doet vermoeden dat het om een volwassen en eerder mannelijk individu gaat. De onderkaak van dit individu lijkt geen tanden meer te hebben (Figuur 5). Edentulisme of tandeloosheid kan het gevolg zijn van verschillende oorzaken, zoals cariës en abcessen. Zonder gedetailleerd onderzoek is dit moeilijk vast te stellen.

Individu 6

Dit individu bevindt zich onder IND 5 met de schedel ter hoogte van diens bekken. Zover te zien is het skeletmateriaal grotendeels in anatomisch verband en in een goede conditie bewaard gebleven. Het

lichaam is uitgestrekt op de rug gelegen met de schedel vermoedelijk op het achterhoofd. In vergelijking met de andere individuen zijn de benen van IND 6 vrij breed uit elkaar gelegen. Mogelijk te breed voor een traditionele kistbegroving in trapezoïde vorm. Echter is het mogelijk dat het rechterbovenbeen, net zoals bij IND 5, deels uit anatomisch verband is gelegen en dat de benen oorspronkelijk dicht tegen elkaar aan lagen zoals bij IND 3 en 4.

Op basis van de grootte van de lange beenderen gaat het eerder om een volwassen individu. Verder zijn er geen geslachts- of leeftijdskenmerken af te lijden.

Overig skeletmateriaal

Onder IND 6 is nog een extra, vermoedelijk rechter boven- en onderbeen gelegen. Deze ligt ietwat schuin in het graf dan de bovenliggende individuen. Het gaat hier waarschijnlijk om een vijfde begraafing, waar mogelijk één van de resterende schedels, logischerwijs deze rechts van IND 6, aan toebehoort.

Ten slotte zijn er nog twee andere schedels links van IND 3 en 4 gelegen. De ligging van de schedels wijst erop dat deze niet meer in anatomisch verband liggen. De rest van het lichaam is niet meer te lokaliseren, maar vermoedelijk waren ter hoogte van deze ruimte links van IND 3 en 4 oorspronkelijk nog twee begraafingen. In het verlengde van de schedels zijn onder andere nog enkele verstoorde lange beenderen te zien. In totaal hebben in deze grafkelder dus minstens 7 begraafingen plaatsgevonden.

Figuur 4: Overzichtsfoto grafkelder 26, met IND 3 (rood), IND 4 (groen), IND 5 (geel), IND 6 (blauw) en de overige schedels met mogelijke bijhorende lange beenderen (zwart).

Figuur 5: Detailfoto van de schedel van IND 5 met zichtbare tandeloosheid van de onderkaak (pijl).

Grafkelder 4

In deze grafkelder, met een grafsteen zonder tekst, zijn twee kistbegraafingen aangetroffen (Figuur 6). Drie bakstenen muurtjes dienden ter ondersteuning van de kisten. Na vermolmen van het hout zijn de lichamen op de bodem van de grafkelder terecht gekomen.

De linker begraaving betreft enkel nog twee boven- en onderbenen, knieschijven en wat verstoorde voetbeentjes. Centraal ligt dwars een spaakbeen. De beenderen in anatomisch verband liggen uitgestrekt en vermoedelijk lag het lichaam op zijn rug. Op basis van de grootte van de lange beenderen gaat het eerder om een volwassen individu.

Individu 7

De rechter begraaving heeft omwille van een bewaarde darmbeen (onderdeel van het bekken) een uniek individunummer gekregen. Net zoals de andere begraaving zijn hier voornamelijk de lange beenderen bewaard gebleven. De skeletresten bevinden zich grotendeels in anatomisch verband en zijn in een goede conditie bewaard gebleven. Het lichaam bevindt zich uitgestrekt op de rug met de armen langs het lichaam.

Ook hier kan enkel op basis van de grootte van de lange beenderen afgeleid worden dat het eerder om een volwassen individu gaat. Verder zijn er geen geslachtskenmerken af te leiden.

Aan weerszijden van IND 7 zijn vier kistringen bewaard gebleven. Deze liggen vermoedelijk ter hoogte van de originele locatie op de kist en kunnen gediend hebben ter versiering of als hulpmiddel om de kist in de grafkelder te laten zakken.

Figuur 6: Overzichtsfoto grafkelder 4, met IND 7 (blauw), bewaarde kistring (rood) en de resten van een tweede begraafing (zwart).

Grafkelder 3

Volgens de grafsteen was hier slechts één individu begraven. Bij het vrijleggen van de grafkelder bleek hier, weinig in anatomisch verband, zeker één individu aanwezig te zijn (Figuur 7). Aangezien zo goed als alle beenderen van het skelet aanwezig zijn, heeft dit individu ook een uniek individunummer gekregen.

Individu 8

Ondanks de grote verstoring van het graf bleken de beenderen grotendeels intact en in een goede conditie bewaard te zijn gebleven. Het bovenlichaam ligt ietwat in anatomisch verband. Het ligt uitgestrekt op de rug met beide armen langs het lichaam. De schedel ligt echter ter hoogte van het onderlichaam. Hier heeft de grootste verstoring plaatsgevonden. De onderbenen zijn parallel aan de bovenbenen gelegd en ook het bekken is verplaatst. Ook de sacrale wervels lijken verplaatst te zijn, richting het bovenlichaam.

Op basis van de grootte van de beenderen gaat het vermoedelijk om een volwassen individu.

Opvallend is dat naast zijn eigen onderbenen nog minstens één extra onderbeen aanwezig is, wat zou wijzen op een extra begraafing. Echter is dat, zover te bestuderen was, het enige extra botmateriaal. Mogelijk gaat het slechts om een los bot dat later in dit graf is terecht gekomen of toebehoort aan een individu uit een oudere begraafing dat werd geruimd om IND 8 te begraven. De verstoring van het graf van IND 8 is echter nog niet te verklaren.

Ook hier lag de kist oorspronkelijk op drie bakstenen muurtjes. Delen van de kistdeksel zijn bewaard gebleven en liggen nog bovenop het individu.

Figuur 7: Overzichtsfoto grafkelder 3, met IND 8 (blauw) en een extra onderbeen (rood).

Grafkelder 8

In deze grafkelder werden enkel verschillende lange beenderen aangetroffen (Figuur 8). Meer specifiek gaat het om minstens drie paar scheenbenen (onderdeel van het onderbeen) parallel aan elkaar gelegen. Hieruit is af te leiden dat er minstens drie verschillende begravingen hebben plaatsgevonden. Links in de hoek bevindt zich een stuk schedeldak en iets centraler een stuk bovenkaak. De andere helft van de grafkelder is zwaar verstoord met puin. Resterend skeletmateriaal is niet bewaard gebleven of bevindt zich onder het puin.

Figuur 8: Overzichtsfoto grafkelder 8 met minstens drie begravingen af te leiden uit de drie paar benen (rood, blauw en groen). Links in de hoek liggen de restanten van een schedel en bovenkaak (zwart).

Grafkelder 6

Deze grafkelder is volgens zijn grafsteen een familiecrypte van een man met zijn eerste vrouw, tweede vrouw, zoon en dochter. In de grafkelder zijn inderdaad minstens vier kistbegravingen bewaard gebleven (Figuur 9). Deze kregen ieder een uniek individunummer (IND 9-12). Alle individuen liggen parallel langs elkaar, met het lichaam uitgestrekt op de rug. De houding van de skeletten en de restanten van hout wijzen inderdaad op vier aparte kistbegravingen. Voornamelijk de onderlichamen zijn bewaard gebleven. In de andere helft van de grafkelder is een grote hoeveelheid puin gezakt dat het resterende skeletmateriaal afgedekt of verstoord heeft. Op basis van de grootte van de bewaarde lange beenderen gaat het vermoedelijk om vier volwassen individuen.

Individu 9

Samen met individu 12 is dit het enige individu waarvan de schedel (deels) bewaard is gebleven. Het is niet geheel duidelijk of de bovenarm aan de rechterzijde van IND 9 bij dit individu hoort of eerder de linkerarm van IND 10 is. Beide individuen liggen vlak langs elkaar op dezelfde hoogte.

Individu 10

IND 10 ligt rechts van IND 9 en met zijn rechterzijde bovenop IND 11. Dat betekent dat dit individu later is begraven dan IND 11, alhoewel de tijdsperiode tussen de twee niet groot hoeft te zijn. Zoals reeds werd aangegeven was het niet duidelijk of de bovenarm aan de linkerzijde van IND 10 bij dit individu hoort of eerder de rechterarm van IND 9 is. Verder is naast zijn onderlichaam ook zijn rechterarm zichtbaar bewaard.

Individu 11

IND 11 ligt gedeeltelijk onder IND 10, waaruit af te leiden is dat gaat om een oudere begraafing. Van dit individu is slechts de rechterarm, het rechterbeen, enkele ribben, een stuk wervelkolom, een stuk rechter schaambeen (deel van het bekken) en de diafyse (middenstuk) van het linker bovenbeen herkenbaar. Anders dan bij voorgaande individuen rust de onderarm en hand van IND 11 zichtbaar op het bekken. Vermoedelijk is de rest van het individu onder IND 10 en het puin gelegen.

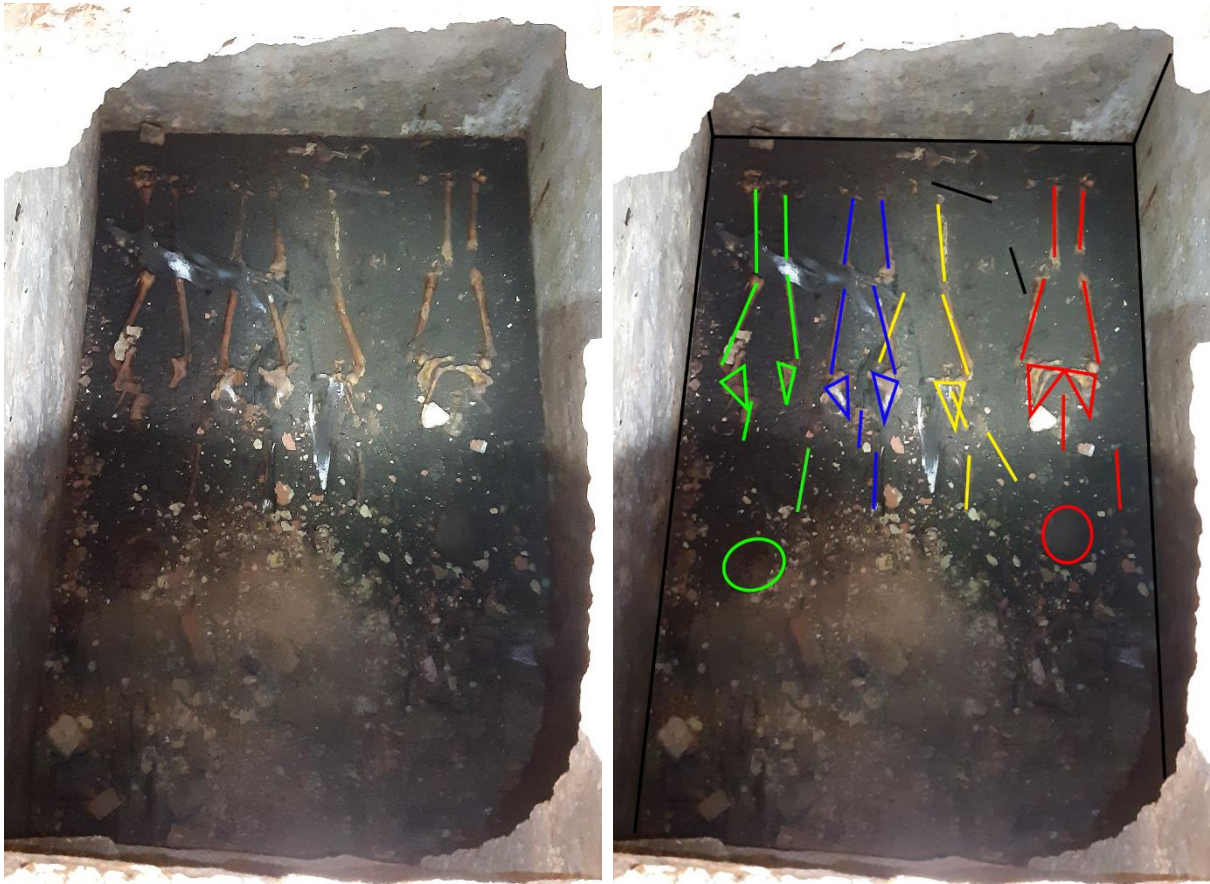
Individu 12

Ook individu 12 heeft nog een (deels) intacte schedel. Verder is het grootste gedeelte van zijn onderlichaam te herkennen. Vermoedelijk is zijn bovenlichaam ook volledig intact, maar dit is moeilijk te herkennen met de hoeveelheid grond dat er nog bovenop ligt. Het is niet goed af te leiden of dit individu ter hoogte van IND 9 en 10 ligt of eerder ter hoogte van IND 11. Er is in ieder geval een kleine spatie tussen IND 12 en IND 11 op te merken.

Een vijfde begraafing?

De ruimte tussen en gedeeltelijk onder IND 11 en 12 dient mogelijk voor een vijfde begraafing. Bijna parallel aan het linker been van IND 12 is namelijk nog een pijpbeen te herkennen. Het is niet duidelijk of dit om een boven- of onderbeen gaat.

Volgens de familiegeschiedenis zou eerst de eerste vrouw, later de man en ten slotte nog veel later de tweede vrouw en kinderen kort na elkaar begraven zijn. Mogelijk betreft deze vijfde en oudste begraafing het graf van de eerste vrouw, die als eerste overleden is. Omdat er tussen de herkenbare individuen geen onderscheid te maken is in leeftijd en geslacht en het verband tussen de verschillende graven niet helemaal duidelijk is, kan ieder graf, zonder verder onderzoek, niet geïdentificeerd worden. Wel kan er vanuit gegaan worden dat de bovenliggende graven, specifiek van IND 9 en 10, recentere graven zijn en dus toebehoren aan de kinderen en/of tweede vrouw.

Figuur 9: Overzichtsfoto grafkelder 6, met IND 9 (groen), IND 10 (blauw), IND 11 (geel) en IND 12 (rood). Tussen IND 11 en IND 12 is mogelijk een vijfde begraafing (zwart).

1.2.3 Wetenschappelijk potentieel

Het materiaal dat opgegraven werd tijdens het archeologische onderzoek van de Sint-Paulus crypte te Antwerpen heeft op verschillende vlakken wetenschappelijk potentieel. Hieronder wordt per categorie kort beschreven wat dit potentieel juist inhoudt.

De bestudeerde graven bieden een uniek inzicht in een deel van de toenmalige bevolking van de 17de eeuw door de bevolking zelf aan het woord te laten. De datering van de graven en bijgevolg de leefperiode van de individuen kan gereconstrueerd worden op basis van de inventarisatie van de grafstenen, gecombineerd met het archeologisch materiaal dat bij de individuen werd aangetroffen (zoals bijvoorbeeld het grafkroontje bij IND 1). De fasering van de crypte kan in kaart gebracht worden aan de hand van de opbouw van de kelders met aanvulling van eventuele plannen en andere documentatie van de opbouw van de kerk.

De onderzochte individuen laten eveneens toe om de demografie van hun populatie te reconstrueren. Hierbij dient wel vermeld te worden dat wat onderzocht is slechts een steekproef voorstelt van de gehele populatie. Deze steekproef is afhankelijk van wie er waar begraven werd, van de manier waarop en waarin men begraven werd, maar ook van de verschillende bewaringsomstandigheden in de grond, eventuele verstoringen en de archeologische opgraving zelf.

Voor de bepaling van de demografie wordt gekeken naar nataliteit, mortaliteit en de verdeling van de geslachten. Dit blijft echter beperkt aangezien slechts twee van de twaalf individuen in detail bestudeerd kunnen worden.

Verder kunnen de levensomstandigheden, gezondheid en eventueel sociale status van deze populatie gereconstrueerd worden door de analyse van het menselijk botmateriaal in combinatie met eventuele vondsten. Ook de staat van het gebit en de aan- of afwezigheid van pathologieën kunnen een beeld scheppen, wat wel met de nodige nuances gedaan moet worden. Ook dit blijft voornamelijk beperkt tot het bestuderen van de twee opgegraven individuen.

De reconstructie van de lichaamslengte gebeurt op een individueel niveau maar kan doorgaans ook getild worden naar het niveau van de demografie. Er kan dan achterhaald worden wat de gemiddelde lengte was en of extremen verklaard kunnen worden door voeding, status, ziektes, of traumata. In dit geval kan slechts de lichaamslengte van twee individuen bepaald worden, wat vrij beperkt is om ook op demografisch niveau conclusies te kunnen trekken.

Verder kan er gekeken worden of er patronen vast te stellen zijn in de begravingen zelf, bijvoorbeeld op vlak van locatie of door variaties in lichaamshouding en begravingsritueel. Het is belangrijk deze patronen te combineren met een datering, zeker bij begraafplaatsen die over een langere periode gebruikt zijn.

De kenniswinst kan eveneens vergroot worden door een vergelijking te maken met andere funeraire opgravingen en/of analyses die reeds hebben plaatsgevonden. Dit kan op een lokaal, regionaal of eventueel nationaal niveau plaatsvinden. Specifiek voor het opgegraven skeletmateriaal zijn ook isotopen- en DNA-analyse mogelijk, wat meer diepgang kan bieden die met de standaardanalyse niet bereikt worden.

Mogelijkerwijze kan ook een koppeling naar geschreven bronnen gemaakt worden door bijvoorbeeld de parochieregisters, kerkarchieven en/of volkstellingen te consulteren. Deze documenten zouden (indien ze beschikbaar zijn) een additioneel inzicht verschaffen in de begraven populatie.

Het vondstmateriaal dat gevonden werd in verband met IND 1, meer specifiek het grafkroontje, kan naast datering zowel informatie bieden op het niveau van de persoon (bijvoorbeeld het afleiden van sociale status, beroep, geslacht en/of gender,...) als op het niveau van de samenleving (mode, demografie, cultuur, enzovoorts). Het is dan ook aangewezen om de vondsten meer in detail te bestuderen om zo een vollediger beeld van de begravingspraktijken te krijgen.

Ook van het losse bot verspreid over grafkelder 1 kan nog bepaalde informatie verstrekt worden. Op de schedels en heupen kan geslacht, leeftijd en algemene gezondheid tot op een bepaald niveau gedetermineerd worden. Indien het gebit aanwezig is, kan hier ook informatie over de dentale hygiëne afgeleid worden. Verder is het eveneens mogelijk om de lichaamslengte te berekenen indien er intacte pijpbeenderen gevonden worden. De analyse van dit los botmateriaal geeft met andere woorden inzicht in de individuen die zwaar verstoord zijn en niet meer in context liggen. Deze informatie kan dan geïntegreerd worden bij de analyse op het niveau van populatie en demografie.

2 Beschrijving verdere aanpak

Het onderzochte grafassemblage biedt zeker veel potentieel op kenniswinst, zowel op individueel als demografisch niveau. Binnen de uitwerking van dit project is het echter aangewezen om eerst te focussen op een goede basisregistratie en het kaderen van de begraven populatie binnen de context van de Sint-Paulus crypte. Dit kan dan eventueel als voorbereiding dienen van toekomstige syntheseonderzoek. Dergelijk onderzoek kan uitgebreider ingaan op de vergelijking tussen deze en andere populaties, zowel binnen als buiten de context van de kerk.

Specifiek voor het huidige onderzoek is het aangewezen om de basisanalyse van de grafkelders aan te vullen met de resultaten van de inventarisatie van de grafstenen. Daarbij is het nuttig om een archiefonderzoek uit te voeren naar de begraven populatie, ter aanvulling van de resultaten van het reeds uitgevoerde fysisch antropologische onderzoek.

De twee opgegraven individuen uit grafkelder 1 (IND 1 en 2) zijn beide geschikt voor een uitgebreid fysisch antropologisch onderzoek. Hiermee wordt verder en meer gedetailleerd onderzoek gedaan naar de persoonskenmerken van de individuen. Ook het vele los botmateriaal dat in deze grafkelder is opgegraven kan meegenomen worden in dit onderzoek.

Het is mogelijk om beide individuen aan de hand van C14 te dateren. IND 1, waarvan de tanden bewaard zijn gebleven, is ook geschikt voor isotopenonderzoek. Rekening houdende met de financiële mogelijkheden is het misschien interessanter om ook hier archiefonderzoek voor uit te voeren, met het oog op documentatie van zowel het leven als de dood van het individu.

3 Lijsten

3.1 Figurenlijst

Figuur 1: Overzichtsfoto grafkelder 1, met IND 1 (blauw) en IND 2 (rood). Rechts bevindt zich een opening waar verschillende voetbeentjes van IND 2 in terecht zijn gekomen.....	4
Figuur 2: Detailfoto van het sacrum van IND 1, met gedeeltelijk niet gefuseerde S2-3 (zwarte pijl) en gefuseerde S3-5 (rode pijlen).....	5
Figuur 3: Detailfoto restanten grafkroontje in situ (links), de parels (rechtsboven) en metaalstukjes (rechtsonder).	5
Figuur 4: Overzichtsfoto grafkelder 26, met IND 3 (rood), IND 4 (groen), IND 5 (geel), IND 6 (blauw) en de overige schedels met mogelijke bijhorende lange beenderen (zwart).....	7
Figuur 5: Detailfoto van de schedel van IND 5 met zichtbare tandeloosheid van de onderkaak (pijl).	8
Figuur 6: Overzichtsfoto grafkelder 4, met IND 7 (blauw), bewaarde kistringen (rood) en de resten van een tweede begraafing (zwart).	9
Figuur 7: Overzichtsfoto grafkelder 3, met IND 8 (blauw) en een extra onderbeen (rood).	11
Figuur 8: Overzichtsfoto grafkelder 8 met minstens drie begravingen af te leiden uit de drie paar benen (rood, blauw en groen). Links in de hoek liggen de restanten van een schedel en bovenkaak (zwart).	12
Figuur 9: Overzichtsfoto grafkelder 6, met IND 9 (groen), IND 10 (blauw), IND 11 (geel) en IND 12 (rood). Tussen IND 11 en IND 12 is mogelijk een vijfde begraafing (zwart).	14

4 Bibliografie

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED, In situ skeletformulier. Available at:
<https://www.onroenderfgoed.be/nl/formulieren/categories/11#562>.

BUIKSTRA, J.E. & UBELAKER, D.H., 1994. *Standards for data collection from human skeletal remains*,

5 Bijlage

5.1 Skeletformulieren